

Emilia Naruniec

Alpy w twórczości poetów i pisarzy litewskich. Prolegomena

Początek więzi między Litwą a Szwajcarią przypada na połowę XVI wieku. Wtedy to do Bazylei i Genewy zaczęły docierać pierwsze fale litewskich studentów, pochodzących ze znanych rodów (między innymi Radziwiłłowie). Pierwszym pisemnym świadectwem podróży przez Alpy jest napisana w języku polskim relacja Jerzego Radziwiłła *Dziennik podróży do Włoch* (1575)¹.

Relacje w języku litewskim zaczęły powstawać od wieku XIX. W tym czasie następuje zacieśnienie związków szwajcarsko-litewskich, kiedy to w Szwajcarii powstawały liczne towarzystwa inteligencji litewskiej, takie jak na przykład „Stowarzyszenie Litewskiej Młodzieży w Zurichu”, „Ruta”, „Lituanii St. Gallensi”, „Związek Studentów Litewskich w Szwajcarii”, a także pojawiały się na mapie tego kraju miejsca upamiętniające wspólną historię Polski, Litwy i Szwajcarii. W Zuchwill koło Solury wzniesiono na przykład pamiątkowy obelisk poświęcony Tadeuszowi Kościuszce, a w Rapperswilu Władysław Plater założył polskie muzeum, w którym gromadzono cenne pamiątki historyczne. W tym też okresie Szwajcaria powoli stawała się ośrodkiem inteligencji litewskiej, gdyż sporo osób przyjeżdżało tam na studia. Młodzież o światopoglądzie katolickim przyciągał Uniwersytet we Fryburgu, liberałowie i socjaldemokraci gościli w Zurichu, Bernie, również w Genewie oraz St. Gallen. Na Uniwersytecie we Fryburgu w latach 1895–1935 immatrykulowano 110 litewskich studentów, z których duża część

¹ *Lietuvių literatūros istorija, XIII–XVIII amžiai*, red. M. Vaicekuskas, Vilnius 2003, s. 281–282; W. Czapliński, *Wstęp*, [w:] J. Pasek, *Pamiętniki*, Wrocław 1979, s. VII.

ukończyła tam studia doktoranckie. Wśród tych studentów byli także znani pisarze litewscy, między innymi Vincas Mykolaitis-Putinas².

W czasie I wojny światowej w Szwajcarii organizowano akcje propagandowe w sprawie niepodległości Litwy. W Bernie i Lozanie odbywały się konferencje na tematy narodowo-wyzwoleńcze, w których uczestniczył późniejszy prezydent Litwy Antanas Smetona oraz Steponas Kairys i Jurgis Šaulys, który w 1939 roku przejął obowiązki ambasadora Litwy w Szwajcarii.

Mówiąc o znaczeniu Szwajcarii dla rozwoju kultury litewskiej, nie sposób pominąć twórczości czołowych pisarzy piszących w języku litewskim. Ich dorobek literacki prezentuje obraz Szwajcarii takiej, jaką widzieli sami twórcy, a także jaką mieli wyobrażać sobie czytelnicy na Litwie. Kanon litewskiej literatury o Alpach tworzą między innymi dzieła Maironisa, Šatrijos Ragany, Jonasa Biliūnasa, Salomei Neris, Sigitasa Gedy i innych.

W utworach wskazanych pisarzy można odnaleźć podobieństwa w zakresie wyboru opisywanych miejsc, a także podejmowanej przez nich problematyki. Wśród najczęściej przedstawianych w litewskim piśmiennictwie obiektów alpejskiej natury wymienić należy: Uetliberg, szczyt Rigi Kulm oraz Jezioro Czterech Kantonów. Alpejska przyroda, tak różna od litewskiej, stawała się najczęściej przedmiotem opisów, a także źródłem interesujących dygresji odsyłających do kręgu tematyki litewskiej.

Zmitologizowany krajobraz Alp jako pierwszy do literatury litewskiej wprowadził Maironis (Jonas Mačiulis, 1862–1932). Zespół jego najbardziej znanych i zarazem modelowych wierszy alpejskich tworzą: *Rigi Kulm*, *Vakaras ant ežero Keturių Kantonų* (*Wieczór nad jeziorem Czterech Kantonów*) oraz *Alpių viršūnės* (*Wierzchołki Alp*). W Szwajcarii powstał również poemat *Jaunoji Lietuva* (*Młoda Litwa*).

W opinii litewskiej krytyki Szwajcaria uchodzi za ulubiony obszar tego poety. Szczególnie bliski był mu katolicki kanton Lucerny, gdzie sam powracał wielokrotnie. W liście do poety i księdza A. Jaksztasa-Dambrauskasa z 16 lutego 1899 roku pisał na przykład: „Planuję przez jakieś półtora miesiąca odpocząć w Szwajcarii na krańcu jeziora Czterech Kantonów, gdzie już byłem dwa razy i zachwycałem się pięknem przyrody”³.

Maironis prawdopodobnie po raz pierwszy gościł w Szwajcarii około 1894 roku. Rok później opublikował wiersz *Rigi Kulm* (1895). Z kolei *Wieczór nad jeziorem Czterech Kantonów* pochodzi z 1904 roku. Warte podkreślenia jest i to, że słynny poemat *Młoda Litwa* poeta ukończył także w Szwajcarii w 1907 roku. Wskazuje to na fakt, że w ciągu jednego dziesięciolecia musiał odbyć sporo podróży do Szwajcarii. Nie ma źródeł mówiących o tym, czy po roku 1907 poeta bywał tam jeszcze.

Paradygmatyczny wiersz *Rigi Kulm* stanowi opis malowniczych, urzekających swoim pięknem widoków Alp. Krajobrazy te zostały jednak ukazane w tonacji

² Nuo Bodeno iki Lemano ežero. Lietuvių rašytojų tekstai apie Šveicariją, Saulės Delta 2001, s. 14.

³ A. Ruseckaitė, Šveicarijoje pagerbtas Maironis, „XXI amžius” 1550, nr 53, 11 lipca 2007.

nostalgicznej. Okazują się bowiem obce i zbyt odległe od rodzinnego kraju leżącego na północy Europy, którego nie można dojrzeć nawet z najwyższego wierzchołka tych monumentalnych gór. W pozostałych wierszach Maironisa zwracają uwagę charakterystyczne dla jego twórczości paralele między Szwajcarią i Litwą. Tęsknota za krajem rodzinnym towarzyszyła mu podczas wszystkich podróży i stanowiła kontrast dla uniesień i zachwytu nad pięknem nowo poznanych miejsc. Uczucie głębokiego przywiązania do Litwy, do przyrody ojczystej oraz poczucie piękna kraju rodzinnego były obecne w wielu najlepszych utworach pochodzących z okresu wczesnej twórczości Maironisa. Poeta nie poszedł śladami popularnego w jego czasach nurtu, w którym dominował zachwyt dla tego, co obce, zagraniczne. Opisując Alpy, nieustannie przywoływał krajobrazy Litwy:

Nuo viršaus Rigi Kulmo, aukščiau debesų
Išmatyt negali Lietuvos;
Vien tik dunkso aplinkui vainikas kalnų,
Apsisupusių rūbais žiemos.

O po kojų žemai stebuklingai graži
Žydi rožėmis Alpių šalis;
Susiūbavę žali ežerai keturi
Ją bučiuoja jautriai bangomis.

Nesigirdi garsų! Kiek ramumo danguos!
Nieks nebaido svajonių gamtos!
Vien ant saulės laidos vamzdžio aidas ringuos,
Vien kaskados tęskent nenustos.

Nuo kaskadų baltų lyg bažnyčių smalka,
Kyla Viešpačio garbei ūkai;
Dievui tinka gamtos nekaltoji auka;
Laumės juostos ją puošia lankai.

Taip čia tylu, gražu!.. Vien keleivio širdis
Nenurimusi veržias toli!
Ir tą šalį norėtų pasiekti akis,
Kur Dubysos atkrančiai žali!⁴

[Z góry Rigi Kulm, sponad chmur⁵
Dojrzyć nie możesz Litwy;
Tylko dudni dookoła wieniec gór,
Otulony ubraniem zimy.

⁴ Maironis, *Rinkiniai raštai*, t. 1, Vilnius 1956, s. 117.

⁵ Ten oraz kolejne przekłady z języka litewskiego dokonane przez autorkę artykułu – E.N.

A pod nogami niziutko przecudownie piękny
Kwitnie różami alpejski kraj;
Kołyszące się cztery jeziora zielone
Całują go swoją delikatnością fal.

Głosu nie słyszać! Ile w niebie spokoju!
Nikt nie płoszy wymarzonej przyrody!
Tylko na wschód słońca echo trąby zadźwięczy⁶,
Tylko kaskada nie przestanie szumieć.

Od kaskad białych jak kościołów okrycie
Wznosi się na Stwórcy cześć mgła
Bóg przyjmuje przyrody ofiarę niewinną;
Pasy czarownic upiększają nią łąki.

Tak tu cicho, tak pięknie!... Tylko serce podrózne
Niewytnione mknie jak najdalej!
I ten kraj by dosięgnąć wzrokiem się chciało,
Gdzie Dubysy brzegi zielone!]

Porównania alpejskich krajobrazów do pejzaży kraju rodzinnego, liczne opisy przyrody, oraz ogromna tęsknota za ojczyzną w poezji Maironisa przywodzi na myśl *Sonety krymskie* Adama Mickiewicza. Szczególnie podobna do Mickiewiczowskiego „W takiej ciszy – tak ucho natężam ciekawie,/ Że słyszałbym głos z Litwy. – Jedźmy, nikt nie woła!” wydaje się ostatnia strofa *Rigi Kulm*.

Powszechnie wiadomo, że Maironis zachwycił się polską literaturą romantyczną, szczególnie bliska i dobrze mu znana była twórczość Adama Mickiewicza, a także Juliusza Słowackiego i Józefa Ignacego Kraszewskiego. Litewski poeta poznał dzieła polskich romantyków już w gimnazjum, po czym miał okazję zgłębić je w seminarium duchownym. Sam Maironis wskazywał utwory wymienionych poetów jako jeden z najważniejszych czynników mających wpływ na ukształtowanie jego zainteresowań literackich.

Obecnie twórczość Maironisa odgrywa ważną rolę w odbudowywaniu litewskiej świadomości. W setną rocznicę wydania *Młodej Litwy* w Megenne (siedem kilometrów od Lucerny) odsłonięto tablicę pamiątkową poświęconą temu poecie. Została ona umocowana przy ścianie kaplicy St. Charles Hall, gdzie kilka metrów dalej rozciąga się opiewane przez Maironisa Jezioro Czterech Kantonów, o którym pisał: *Ežero skaisčios bangos liūliavo/ Žaliu smaragdu* (*Przejrzyste fale jeziora kołysały/ Zielonym szmaragdem*). Za jeziorem wznosi się Rigi Kulm.

⁶ Maironis pod tym wierszem napisał komentarz: „Podczas zachodu słońca oraz pół godziny przed jego wschodem stróż dmie w trąbę. Wszyscy wybiegają z hoteli, by na to popatrzeć. Widowisko niesamowicie piękne”.

W kontekście problematyki alpejskiej ważne są także dokonania pisarki Šatrijos Ragany (Marija Pečkauskaitė, 1877–1930). Jest ona autorką serii opowiadań o tematyce alpejskiej, przedstawiających zarówno szwajcarski krajobraz, klimat, jak i codzienne życie tamtejszych mieszkańców. Także i w jej twórczości Alpy stanowią pretekst do rozważań na temat rodzinnego kraju. W jej wypadku jest to zupełnie nowe, pozbawione typowej dla Maironisa nostalgii, spojrzenie na obcość. Szwajcaria wydaje się jej dużo piękniejsza i bardziej rozwinięta niż Litwa.

W artykule *Šveicarijos įspūdžiai (Wrażenia ze Szwajcarii)* autorka nawiązała do swojego pierwszego spotkania z tym krajem:

Ir vėl pasirodė man, kad sapnuoju. Čia pat, už vagonų langų, po mana kojomis, liuliavo didelės ežeros. Smaragdinės bangos spindėjo aukso po auksiniais spinduliais [...]. O ten, toliau ant horizonto, tarsi baltų debesų eilė. Tai kalnai. Tai Alpės: Milžiniški įvairaus pavidalo, visi balti, aukštai savo puikias galvas iškęlę, amžinajai saulei staciai į veidą žiūrintieji – stovi, it kokia užburtoji šalis, balta, spindinti, nesutepta, skaisti, mistinga⁷.

[I znów wydało mi się, że śnię. Tuż obok, za oknami wagonów, pod moimi nogami, kołysało się ogromne jezioro. Szmaragowe fale błyszczały złotem pod złotymi promieniami [...]. A tam, dalej za horyzontem, niczym kolejka białych chmur. To góry. To Alpy: Olbrzymie, różnego kształtu, wszystkie białe, wysoko wystawiające swoje dumne głowy, prostopadle patrzące na twarz słońca – stoją, jak jakiś zaczarowany kraj, białe, lśniąco, nieskażony, niewinny, mistyczny.]

Interesujący jest opis muzeum historycznego w Rappersviliu. Pisarka ujawnia tu swój stosunek do Polaków – Mickiewicza i Kraszewskiego. Ragana nazywa ich „spolonizowanymi Litwinami, po polsku piszącymi, budzącymi w Litwinach litewski patriotyzm”. Mniej pozytywne wydają się dalsze opinie odnoszące się do „prawdziwego polskiego bałaganu” oraz krytyka polskiej fałszywej uczuciowości i egoizmu:

Keistas dalykas: žmonės, taip labai myli tėvynę, kaip lenkai, ir ant savo kailio patyrę svetimojo jungo sunkumo, rodos, galėtų ir turėtų geriausiai suprasti kitus patriotus, giliausiai užjausti prispaustus ir norinčius atgimti tautas. Tuo tarpu yra visai priešingai⁸.

[Dziwna rzecz: ludzie, którzy tak bardzo kochają swoją ojczyznę, jak Polacy, i którzy na własnej skórze odczuli piętno cudzego jarzma, wydaje się, iż powinni najlepiej rozumieć patriotów z innych krajów, głęboko

⁷ Š. Ragana, *Raštai*, t. 2, Vilnius 2008, s. 733.

⁸ *Ibidem*, s. 752.

współczuć krajom, które marzą o niepodległości. Jednakże jest zupełnie odwrotnie.]

Warto też wspomnieć o twórczości Jonasa Biliūnasa (1879–1907), autora nowel utrzymanych w konwencji emocjonalnego psychologizmu. On także przebywał i tworzył w Alpach. Akcja jego utworów rozgrywa się głównie na wsi, a bohaterami Biliūnasa są ludzie skrzywdzeni, nikomu niepotrzebni, odepchnięci. W nowelach czuje się obecność narratora, zdarza się, że on sam jest bohaterem. Z humanizmu Biliūnasa, chęci zrozumienia człowieka i autentycznego współczucia rodzi się liryzm. Twórczość Biliūnasa dała początek litewskiej noweli lirycznej.

Ant Uetlibergo giedra! (Na Uetlibergu pogodnie!) jest zapisem wspomnień narratora z wyprawy w góry. W opowiadaniu tym, podobnie jak Ragana w *Na Uetlibergu*, Biliūnas konstruuje fabułę na podstawie doświadczeń z wędrowki, która dostarcza wrażeń estetycznych, stanowiących efekt bezpośredniego obcowania z naturą. W tle opowiadania pojawiają się obrazy fascynującej alpejskiej przyrody.

W nieco innej konwencji napisana jest nowela *Pūga kalnuose (Zamieć w górach)*. Obecny jest tu charakterystyczny dla Biliūnasa motyw samotnego, zapomnianego przez wszystkich człowieka, który w wieczór Nowego Roku wybiera się w góry. Tam, doświadczając grozy gór w chwili załamania się pogody, w momencie śmiertelnego zagrożenia, tuż przed zgonem, karmi się wspomnieniami rodzinnego domu i obrazami bliskich:

Nors užsimerkęs, bet aiškiai mato jos linksmą veidą ir mėlynas akis, į jį taip maloniai žiūrindamas. Atsimena, kaip paskutinį kartą su ja skyrėsi, žadėjo už metų grįžti, su ja susidėti ir jau kartu važiuoti mokytytis.

– Aš greit pabaigsiu mokslą ir sugrįšiu pas tave, – šnibžda, tarsi ją ramindamas, jaunikaitis. – Susidėsiva ir jau gyvensiva kartu savo tėvynėje, tarp savųjų žmonių, dirbsiva visuomenės labui ir būsiva laimingu, laimingu... Aš greit, Julyt, sugrįšiu...

Su tuo paveikslu širdyje jaunikaitis užmigo... amžinai⁹.

[Choć ma zamknięte oczy, ale wyraźnie widzi jej szczęśliwą twarz i niebieskie oczy tak przyjemnie w niego wpatrzone. Pamięta, jak ostatni raz z nią się rozstawał, obiecywał po roku wrócić, zaręczyć się i razem już jechać się uczyć.

– Już niedługo skończę szkołę i wrócę do ciebie – szepce, na próżno ją uspakajając, młodzieniec. – Zaręczymy się i już będziemy mieszkać razem w swojej ojczyźnie, pomiędzy swoimi ludźmi, będziemy pracowali dla dobra ogółu i będziemy szczęśliwi, szczęśliwi... Szybko, Julciu, wrócę...

Z tym obrazem w sercu młodzieniec zasnął... na wieki.]

⁹ *Nuo Bodeno iki Lemano...*, s. 48.

Nastrój pesymizmu towarzyszy także szwajcarskim kreacjom w poezji Salomei Neris (1904–1945). W jej twórczości dominuje złowrogi niepokój. Arkadyjskie piękno szwajcarskich krajobrazów zostaje w ujęciu poetki naznaczone piętnem grozy i staje się złowieszcze. Charakterystyczny w tym aspekcie wydaje się wiersz *Iš Beklino paveikslo (Obrazek z Beklin)*:

Vėjas linguoja topolius juodus
Vėjas pravirkdė plieno vilnis.
Mano svajonė, mano paguoda -
Jūra tamsioji, jūra – naktis¹⁰.

[Wiatr kołysze topole czarne
Wiatr skłonił do płaczu stalowe fale.
Moje marzenie, me pocieszenie –
Morze ciemne, morze – noc.]

W kolejnych wierszach pesymizm się nasila:

Paklydau! – šauksmas nuovargio apsėstas
Dar dvylika balsų „paklydau“ pakartojo,
Sužvango sidabrinis Alpių miestas. –
Ir vėl tylą... kalną tylą šaltoji.

Tik žiojasi žalsvi nasrai bedugnių,
Tik skamba tolyje varpai kaskadų.
Perėjęs vandenį ir ugnį,
Štai suklupau ant amžino ledo¹¹.

[Zgubiłem się! – wyduszony zmęczeniem krzyk
Jeszcze dwanaście głosów „zgubiłem się” powtórzyło,
Zabrzącało srebrne Alpejskie miasto. –
I znowu cisza... zimna gór cisza.

Tylko poziewają zielonkawe kły otchłani
Tylko dzwonią z daleka dzwony kaskad.
Przeszedłszy wody i ogień
Oto potknąłem się na wiecznym lodzie.]

Głównym źródłem pesymizmu w poezji tej młodzieńczej autorki była najprawdopodobniej nieszczęśliwa miłość do Jonasa Griniusa. Potwierdza to zarówno prywatna korespondencja Neris i Griniusa, jak i zapiski pochodzące z jej dziennika.

¹⁰ *Ibidem*, s. 56.

¹¹ *Ibidem*, s. 58.

Grinius podczas podróży do Paryża odbytej wraz z Juozasem Paukštelišem i innymi przyjaciółmi zwiedził najciekawsze zakątki Szwajcarii i Francji: Anes, Genewę i Alpy. Wysłał wówczas młodej poetce chyba nazbyt powściągliwą kartkę z pozdrowieniami i krótką relacją z wycieczki. Zachowała się sceptyczna i niepozbowiona żalu odpowiedź Neris: „Janku, chyba te góry są przepiękne i swoją niewinnością budzą w człowieku wiele wzniosłych idei. W duszy człowieka wznoszą się czasem takie białe, piękne góry, kiedy pierś wypala cierpienie i deszcz łez zmywa z serca cały kurz ziemi. Wy, którzy widzieliście te góry, zapewne nie odnieśliście takiego wrażenia jak ja, która może o nich tylko marzyć”¹².

Powyższy fragment listu stanowi zapowiedź wiersza pt. *Baltieji Kalnai* (*Białe Góry*), o późniejszej nazwie *Alpēse* (*W Alpach*) pochodzącego z tomu *Ankstų rytą* (*Wczesnym rankiem*). Salomea gór nie widziała, ale w napisanym w sierpniu 1926 roku jednym z najlepszych wierszy, jakie znalazły się w jej debiutanckim tomie, pisała:

O baltieji kalnai, o baltieji kalnai!
Nusilenkti aš Jums kaip dievams atėjau. –
Nepasiekiami jūs, neliesti amžinai, –
Ir saulūžė jus myli užu viską labiau.

O baltieji kalnai, nebylieji dievai!
Ar jūs mokate jaust kaip mažytė širdis?
Ir kentėt, ir mylėt, ir skrajoti laisvai
Ten, kur krykščia jaunystė, kur siaučia mirtis?

Argi mano maldos neišgirs, nepajus
Stebuklingi karaliai sniego soste šaltam?
Savo meilę našlaitę – tokią skaisčią kaip jūs
Aš palaidoti noriu jūsų bokšte baltam¹³.

[O białe góry, białe góry!
Uklonić się Wam jako bogom przyszedłem. –
Nieosiągalne jesteście, niedotykane przez wieki
I słoneczko kocha was ponad wszystko.

O białe góry, bogowie niemi!
Czy możecie wyczuć jak serce malutkie?
I cierpieć, i kochać, i latać w wolności
Tam, gdzie młodość się burzy, gdzie śmierć szaleje?

¹² http://www.straipsniai.lt/Pirmoji_meile/puslapis/10335.

¹³ S. Neris, *Raštai*, t. 1, Vilnius 1984, s. 44.

Czyżby modlitwy mej nie usłyszą, nie pocują
Cudowni królowie na zimnym tronie śniegu?
Swoją miłość sierotę – tak niewinną jak wy
Chcę pochować w waszej wieży białej.]

Dnia 18 listopada 1926 roku poetka w swoim dzienniku „rozmawiała” jeszcze z Jankiem, a w liście do Paryża wysłała mu gałązkę ruty. Jednakże w listach Griniusa, które od niego otrzymywała, oprócz wrażeń z Paryża, komentarzy na temat pierwszego tomu wierszy *Wczesnym rankiem* i kilku poprawnych słów uprzejmości w podzięce za okazywaną mu uwagę niczego więcej nie było. Ich korespondencja trwała jeszcze do kwietnia 1927 roku, jednak miłość w sercu poetki powoli wygasła.

Porównując daty powstania wierszy i wpisów do pamiętnika, nietrudno się domyślić, że tom *Wczesnym rankiem* oraz tyle samo wierszy, które nie zostały opublikowane – to w jakimś stopniu owoc młodości, nieodwzajemnionej miłości Salomei Neris do Jonasa Griniusa. Co istotne, poezja ta zawiera niemal wszystkie cechy charakterystyczne dla twórczości najmłodszych neoromantyków litewskich. Jednakże Salomea od swoich kolegów (Juozasa Paukštelisa, Vincasa Ramonasa, Jonasa Griniusa) różniła się tym, że unikała sztucznie kreowanej fikcji, fantasmagorycznego konstruowania treści. Zbiór *Wczesnym rankiem* jest jednym z pierwszych wyraźnych przejawów litewskiego neoromantyzmu.

Warta uwagi jest również „alpejska” twórczość Sigitasa Gedy (1943–2008). *Kodėl žuvys plaukia ir nekalba – Šveicariško dienoraščio nuotrupos* (*Dlaczego ryby płyną i nie mówią – Okruchy ze szwajcarskiego dziennika*) – to spojrzenie na świat oczami współczesnego człowieka, który nie boi się krytykować, analizować otaczającej go rzeczywistości.

W pamiętniku obok opisów Alp pojawiają się również wspomnienia o pisarzach, którzy przebywali w Szwajcarii: Balysie Srudze, Salomei Neris, Maironisie. Autor dokonuje tu nieustannej konfrontacji między wyobrażeniami Szwajcarii pochodzącymi z ich twórczości i współczesnym obrazem tego kraju. Nie unika też w tym kontekście dygresji dotyczących Litwy:

Du trečdaliai šalies – kalnai, visa teritorija – mažesnė nei Lietuvos...
Kiek žmonių galėtų gyventi Lietuvoje, jeigu čia, vienam Lietuvos trečdaly, gyvena 7 mln? Vaclovo apskaičiavimu, Lietuvoje galėtų gyventi 23–25 mln¹⁴.

[Dwie trzecie kraju – góry, całe terytorium – mniejsze niż Litwa... Ilu ludzi mogłoby mieszkać na Litwie, jeżeli tu, w jednej trzeciej Litwy, mieszka 7 mln? Według obliczeń Wacława, na Litwie mogłoby mieszkać 23–25 mln.]

¹⁴ *Nuo Bodeno iki Lemano...*, s. 148.

Wśród licznych opisów i porównań wyłania się pozytywny obraz Szwajcarii – jest to państwo ludzi pracowitych, potrafiących korzystać z nowych możliwości, w odróżnieniu od Litwinów, którzy z trudem „wpychają się” do świata zachodu poprzez swoją przesadną uległość, niedowartościowanie, milczenie.

Atrodo, kad tebesame smarkiai atkirsti nuo to, kas šnekama pasauly.
Ar Lietuva ir liks tokia – parodys ateitis. Kol kas – tebegyvuojam kaip
žemaitiškų anegdotų šalis.

[Zdaje się, iż wciąż jesteśmy mocno odizolowani od tego, o czym się
mówi na świecie. Czy Litwa taka zostanie – pokaże przyszłość. Tymcza-
sem – wciąż żyjemy jak w kraju żmudzkich dowcipów.]

W pamiętniku pojawia się również problem wielokulturowości, z którą świat
nie zawsze sobie radzi:

Europa! Kasdienės, pačios sunkiausios situacijos. Buitis. Dviejų moralių,
kelių kultūrų, normų, elgesių susidurimai. Kas mylės pabėgėlį?

[Europa! Codzienne, najtrudniejsze sytuacje. Powszedniość. Starcie
dwóch moralności, kilku kultur, norm, zachowań. Kto pokocha uchodź-
cę?]

I dalej:

Kodėl žmonės bėga. Ir ne visi iš kariaujančių kraštų, iš Albanijos, Koso-
vo, Ukrainos, Rusijos, Lietuvos...
Kodėl žuvys plaukia?¹⁵

[Dlaczego ludzie uciekają. I nie tylko z krajów walczących, z Albanii,
Kosowa, Rosji, Litwy...
Dlaczego ryby płyną?]

Geda jako jeden z nielicznych litewskich autorów krytykuje też poezję Mai-
ronisa:

Beje, ankstyvasis Maironis kūrė tokią poetinę kalbą, kurios nesuprato nei
žmonės, nei jo skaitytojai. Romantiškos ponios bei panelės, patriotai¹⁶.

[Wczesny Maironis tworzył taki język poetycki, jakiego nie rozumieli
ani ludzie, ani jego czytelnicy. Romantyczne panie i panienki, patrioci.]

Autor ten ceni zaś Mickiewicza, uważa, iż litewscy poeci nie potrafią ani
mu dorównać, ani go zrozumieć. W pamiętniku wspomina również wypowiedź
Czesława Miłosza umieszczoną w *Historii literatury polskiej*:

¹⁵ *Ibidem*, s. 151.

¹⁶ *Ibidem*, s. 154.

Beje, tik dabar galutinai įsisąmonijau, ką reiškia Cz. Miłoszo frazė („Lenkų literatūros istorijoje“): „Mickevičius lietuviams pasirodė besąs per kietas riešutėlis“.

Ką tu atveju padarė lietuviai? Ogi „suprastino“ Mickevičių – atsi-rado lietuviški jo mokintiniai, kuriuos atitinkamai įvardijame „savo didžiausiais“. Kad ir kaip būtų gaila, lietuviai, „tapdami“ europiečiais, turės nuplėšti dalį karūnos – ir nuo mana dievinamų A. Baranausko su J. Maciuliu-Maironiu, ir nuo V. Mykolaičio – Putino... Dar labiau nuo patriotinių sovietmečio dievaičių¹⁷.

[Dopiero teraz tak do końca uświadomiłem sobie, co znaczy fraza Cz. Miłosza (w *Historii literatury polskiej*): „Mickiewicz okazał się dla Litwinów zbyt twardym orzechem”.

Co w tym wypadku zrobili Litwini? „Uprościli” Mickiewicza – znaleźli się litewscy jego naśladowcy, których odpowiednio nazywamy „swoimi największymi”. Na domiar złego, Litwini, „stając się” Europejczyka-mi, będą musieli zdjąć część korony – i z tak wielbionych przeze mnie A. Baranauskasa i J. Maciulisa-Maironisa, i z V. Mykolaitisa – Putina-sa... Tym bardziej z patriotycznych bożków radzieckich czasów.]

Kilka przytoczonych przykładów wskazuje na to, że Alpy w twórczości li-teratów litewskich odegrały znaczącą rolę. Jeżdżąc do Szwajcarii, zapoznawali się oni z zachodnią kulturą, zdobywali wiedzę na renomowanych uczelniach, po-dziwiali malownicze widoki najwyższych gór Europy, które następnie opisywali w swojej twórczości. Istotne jest także i to, że niemal każdemu z poetów i pisarzy zainteresowanych Szwajcarią i Alpami tamtejsze krajobrazy nasuwały refleksje o Litwie. Stawała się ona dla kilku pokoleń stałym punktem odniesienia, bardzo ważnym i koniecznym w okresie walki o narodową tożsamość. Przywoływanie jej obrazów na tle krajobrazów obcych, acz cenionych i dobrze znanych w Europie być może było także próbą zwrócenia uwagi na piękno Litwy w szerokiej per-spektywie kontynentu, wyraźną formą nobilitacji terytorium rozpościerającego się na jego peryferiach.

Switzerland and the Alps in the work of Lithuanian poets and writers. Prolegomena

Summary

The Alps played an important part in the work of Lithuanian authors. By travelling to Switzerland, they became acquainted with Western culture, acquired knowledge at prestigious

¹⁷ *Ibidem*, s. 157.

universities and admired the picturesque views of the highest mountains of Europe, which they would later describe in their work. What is also important is the fact that the Swiss and Alpine landscapes would bring to the minds of the poets and writers interested in them reflections on Lithuania. For several generations it became a constant point of reference, very important and necessary during the fight for national identity. References to Lithuanian images set against the background of foreign, though valued landscapes well-known in Europe were perhaps attempts to draw people's attention to the beauty of Lithuania in a broader perspective of the continent, to elevate a territory located on its peripheries.